

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

На даному етапі розвитку економіки України оцінювання підприємств як цілісних об'єктів зустрічається рідко. Проте посилення конкуренції на ринках товарів та послуг є вагомим передумовою поступового підвищення частоти поглинань та злиття діючих об'єктів господарювання, внаслідок чого питання інформаційної бази та методичного забезпечення процесу оцінювання суттєво загостриться. Серйозною перешкодою на шляху впровадження цієї процедури до стандартних аудиторських послуг ми вважаємо повну відсутність опису видів вартості підприємства як комплексної одиниці у вітчизняних нормативних актах і стандартах бухгалтерського обліку, а також обмеження, які накладає фінансова звітність на інформацію, доступну зовнішнім по відношенню до об'єкту оцінювання експертам.

Дослідження літературних джерел, наявних за окресленою проблематикою, показало, що переважна більшість – це російськомовні переклади американських економістів: Коупленд / Коллер / Мюррін, Ферріс / Печеро Петі, Патрік Гохан, Асват Дамодаран – які приділяють основну увагу питанням стратегії злиття, натомість оцінювання цілісних об'єктів торкаються зверхньо. Те саме стосується авторів пострадянського простору, які спираються на вище названі джерела: О. І. Бланка, В. Т. Бітюцьких – що зупиняються на методичному аспекті розрахунків, але не зв'язують їх з наявною в звітності інформацією і роблять акцент на оцінювання фінансових інструментів, а не підприємства в цілому. На нашу думку, слід узагальнити види вартості, які зустрічаються в літературі та нормативних документах і можуть бути застосовані для оцінювання підприємств як комплексів виробничих ресурсів та пов'язати їх з формами фінансової звітності, що слугують єдиним джерелом інформації.

Аналіз перекладів та німецькомовних видань показав, що в цілому виділяють три основних підходи до оцінювання [1, с. 49]. Для кожного з них, як видно з таблиці 1, характерні ті чи інші види вартості, які встановлюють переважно, користуючись даними звітності або відомостями фондового ринку. Останні не входять до кола інтересів поточного дослідження.

Табл.1.

Огляд підходів оцінювання в англо- та німецькомовних джерелах

	Витратний підхід	Дохідний підхід	Ринковий підхід
Вид вартості	Балансова вартість; Субстанційна: а) ліквідаційна вартість; б) вартість відтворення (реконструкції)	Вартість, виходячи з майбутніх доходів (перевищень надходження грошових коштів над їх вибуттям)	Ринкова вартість підприємства; Ринкова капіталізація
Сутність	Вартість майна підприємства	Капіталізована вартість майбутніх грошових потоків у розпорядженні підприємства	Вартість, зіставлена з оцінками показників порівняльної групи, які котуються на ринку

Поштовхом до виділення оцінювання в самостійну галузь бухгалтерського обліку на Заході стало визнання того, що балансова вартість майна є незадовільною для встановлення вартості підприємства інвестором. Традиційно під балансовою вартістю

підприємства розуміють власний капітал як різницю між активами та зобов'язаннями підприємства, тобто ту частину майна, яка належить власникам [2, с 32].

Причиною того, що цю величину відхиляють у зв'язку з оцінюванням, коріниться у фундаментальних розбіжностях мети складання звітності та визначення вартості потенційних об'єктів інвестування. Перша полягає в розрахунку прибутку від операційної діяльності згідно з принципом обережності, який краще враховує інтереси кредиторів, ніж інвесторів. Згідно з ним слід занижувати вартість активів та завищувати вартість зобов'язань, тобто баланс відбиває песимістичний сценарій розвитку подій. Зрозуміло, що в цьому випадку продавець постає в не вигідній позиції.

Мета потенційного інвестора – визначення сукупної вартості підприємства та можливостей отримувати прибутки від нього в майбутньому – повністю ігнорується балансовою вартістю власного капіталу. Крім того невідповідність цієї категорії оцінюванню полягає в тому, що концепція вартості за балансом посилається на відомості минулого, в той час як інвестора цікавить майбутнє. Оцінювання спирається не на окремі вартості кожної із складових активів та зобов'язань, а на їх комплексне використання в ході виробничої діяльності, яке передбачає виникнення ефектів синергії.

Результати дослідження в галузі практики оцінювання підприємств Східної та Центральної Європи, проведеного в 90-х роках австрійськими вченими Айгнером, Барзітцем та Фінком, в рамках якого вони опитували аудиторів фірми Price Waterhouse Coopers та співробітників консалтингових фірм, що мають досвід у оцінюванні польських, чеських та словацьких підприємств [3, с 10-126], та рекомендації, на нашу думку, можна екстраполювати на українські підприємства. В ході опитування біло встановлено, що найбільш адекватну оцінку дає методика за вартістю відновлювання (реконструкції), заснована на оцінці майна підприємства. До її переваг належать вдале елімінування викривлень, які виникають внаслідок облікової політики, орієнтованість у майбутнє та можливість врахування синергетичних ефектів, хоча оцінювання здійснюється за окремими статтями балансу.

Вартість відновлення має велику кількість різновидів [4, с 304-312], проте її визначення ґрунтується не на даних активу балансу підприємства, які відбивають витрати на створення майна, що понесло підприємство у минулому. Це означає, що хоча вона спирається на інформації балансу стосовно субстанції підприємства у натуральному вираженні, тим не менш вона ігнорує їх ціновий вираз. Цей факт пояснюється низкою причин. По-перше, одним з принципів складання балансу є принцип історичної собівартості, а не теперішня поточна вартість активу, яка є більш інформативною для прийняття управлінських рішень. Історична вартість придбання в балансі знаходиться під впливом коливань ціна та інфляції в минулому. Балансова вартість споруди, яку будували протягом тривалого часу, може складатись з цін різних періодів, що ніяк не враховується при його оцінці.

По-друге, стосовно необоротних активів в балансі йдеться про залишкову вартість. Облікові політика підприємства визначає спосіб розподілу між періодами витрат на їх створення або придбання, який не завжди відповідає реальному стану справ. З цього випливає, що співвідношення залишкової та первісної вартості активів може лише випадково бути індикатором фактичного зниження вартості й подальшого потенціалу використання цього активу.

По-третє, законодавство та стандарти обліку не лише в Україні, а і в високо розвинених країнах не дозволяють показувати в активі балансу витрати, що формують нематеріальні активи типу кваліфікації кадрів та іміджу підприємства внаслідок тренінгів, курсів, рекламних заходів тощо, а відносять їх до витрат відповідного періоду. Серйозною вадою української фінансової звітності, на наш погляд, є те, що подібні витрати не виокремлюють у примітках як самостійні статті, а враховують як витрати на збут, адміністративні або інші операційні витрати.

По-четверте, дебіторська заборгованість підприємства, вказана за історичною собівартістю, спотворює реальну вартість товарного кредиту, наданого покупцям, оскільки не враховує правило зміни вартості грошей у часі. Як відомо, в балансі не проводять перерахунок боргів на тривалість періоду її непогашення, враховуючи альтернативні можливості отримання доходів від вільних грошових коштів. Ми вважаємо, доречно доповнити відповідний розділ форми 5 встановленням теперішньої вартості дебіторської заборгованості на базі банківського відсотку за депозитами.

Таким чином, підхід до оцінювання вартості майна підприємств, характерний для витратних методик, для виявлення субстанційної вартості відновлювання потребує розгорнутого і докладного відображення у фінансовій звітності нематеріальних активів. Краще задовольняють інформаційні потреби експертів баланси, складені за IAS та GAAP, оскільки вони наводять теперішні вартості активів та зобов'язань, використовуючи так звану статичну методику складання балансу [5, с 5-6].

Література:

1. Нападowska І. В. Методичні основи оцінювання підприємств як цілісних об'єктів. / Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Стратегія розвитку підприємництва: теорія, організація, практика» Тернопіль – Чортків, 12-13 березня 2009. Частина 2. – Тернопіль: Вектор, 2009. - 268 с.
 2. Kuhner Christoph, Maltry Helmut: Unternehmensbewertung – Springer-Verlag Berlin Heidelberg, 2006 – 326 S.
 3. Aigner, Helmut: Unternehmensbewertung in Osteuropa : Methoden und Fallstudien / Aigner, Helmut; Barisitz, Stephan; Fink, Gerhard. – Wiesbaden : Gabler, 1993 – 161 s.
 4. Matschke, M. J.; Brösel, G.: Unternehmensbewertung: Funktionen, Methoden, Grundsätze. – 3. überarbeitete und erweiterte Aufl. – Wiesbaden: Gabler, 2007. – 848 s.
- Бернштейн Л. А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпритация: Пер. с англ./ Научн. ред. перевода чл.-корр. РАН И. И. Елисеева. Гл. редактор серии проф. Я. В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 624 с.: ил.